

Facetten

Relaties uit de 19e Eeuw worden voortgezet

L. SCHEPENS

Wetenschappelijk Attaché
Provinciebestuur West-Vlaanderen

Toen Leopold I in 1831, komende uit Engeland via Calais, te De Panne voor het eerst het Belgisch grondgebied betrad, betekende dit — zoals het monument te De Panne schijnt te suggereren — een deur die geopend werd tussen het Britse Rijk en de jonge staat. In feite was het een deur die her-opend werd, een deur die nooit helemaal was dicht geweest.

In de eeuwenoude geschiedenis van de betrekkingen tussen Engeland en onze gewesten vormt Leopold I een bijzonder belangrijke schakel. Het is het moderne Engeland, het Engeland dat tijdens de *blocus continental* als eerste in Europa zich omgevormd had tot een industriële macht, dat door hem opnieuw relaties aanknoopt met ons land, politieke en economische, maar altijd vriendschappelijke.

West-Vlaanderen blijkt steeds het voorwerp geweest te zijn van een bijzondere Britse belangstelling; wij vormen immers, samen met de Noordfranse kust, de naaste overzeese bureu. Bij de strategische betekenis van deze ligging hoeven wij niet stil te staan; vanaf de Middeleeuwen tot op heden hebben de Engelse vorsten erover ge-waakt dat de Belgische kust niet in handen zou vallen van één enkele van hun grote Europese rivalen — Frankrijk en Duitsland — en telkens dit gebeurde hebben zij militair ingegrepen. Onze provincie heeft hieraan recente en ontroerende herinneringen bewaard.

Het zijn dezelfde bekommernissen die ten grondslag liggen aan de Engelse economische politiek ten opzichte van het vasteland. Door haar ligging aan de monding van het Zwin, eindpunt van het handelsverkeer over het Europese vasteland, en vertrekpunt voor de handel overzee, vormt de stad Brugge in de Middeleeuwen een 'plaque-tournante' voor de economische betrekkingen met Engeland, waarvan wij sporen terugvinden die opklimmen tot de Xe eeuw. Reeds in 1216 wordt een handelsverdrag afgesloten tussen Brugge en Engeland.

Na het verval van Brugge als havenstad verlaten de Britten de stad, officieel op 23 oktober 1585. Maar toch zou Brugge een toevluchtsoord blijven o.m. voor Engelsen in ballingschap, en niet de minsten. Een niet te onderschatten element in de continuïteit van de Britse belangstelling voor Brugge is de oprichting in 1629 van het z.g. 'Engels Klooster', het klooster der Reguliere Kanunnikesen van de H. Augustinus, die gevlucht uit Engeland tijdens de godsdienststroebe-len, zich via Leuven te Brugge kwamen vestigen, waar zij tot op heden onderwijs verstreken aan leerlingen afkomstig uit het voormalige Britse Imperium.

De betrekkingen tussen Oostende en Engeland zijn even oud maar aanvankelijk minder geïstitutioniseerd. Een speciale binding kwam tot stand met het postverkeer dat vanaf 1551 ook vanuit Oostende op Dover en vice-versa werd georganiseerd door de graven de Taxis en de Engelse *Postmasters*, en waarvoor z.g. 'pakketboten' werden ingelegd. In de loop der tijden kende dit verkeer, dat zich niet beperkte tot brieven maar ook de overtocht verzekerde voor aanzienlijke personen, een bewogen bestaan. Meerdere malen ook werd de lijn verlegd op Antwerpen en op Nieuwpoort, al naar gelang de politieke omstandigheden. Maar steeds was het weer Oostende dat verkozen werd als eindpunt voor de overvaart. Het kan dan ook geen verwondering baren dat zich in 1782 te Oostende een Engelse kolonie had gevormd van nage-noeg 2.000 man, voor wie het jaar daarop een protestantse tempel wordt gebouwd, voor wie in het stadsteater Engelse stukken worden gespeeld en die in 1787 medestichters zijn van een literaire club. Wij vernemen dat in

Foto INBEL

Begroeting van Prins Leopold van Saksen-Coburg op 16 juli 1831 vóór Calais

1842 de kolonie nog altijd even omvangrijk is : 2.000 man op een globale bevolking van 15.000 inwoners. Kort daarop echter zal het zwaartepunt van de Britse aanwezigheid in onze provincie zich naar Brugge verleggen, maar daarover straks meer.

Naar men beweert kwamen in 1814 te Oostende 5.000 Britse burgers aan wal om zich naar Waterloo te begeven, teneinde er de beroemde slag als toeschouwers bij te wonen. Wat er ook van zij, ik meen dat de slag van Waterloo voor de ontwikkeling van het Britse toerisme in ons land essentieel is. In deze romantische tijd wordt Waterloo een bedevaartoord voor nieuwsgierige Britten, zoals leper het zal worden na de Eerste Wereldoorlog. Er ontstaat een vaste reisroute die hoofdzakelijk vertrekt van Calais, en dan over Oostende, Brugge, Gent en Brussel loopt. Dit zijn even zoveel vaste pleisterplaatsen, waaraan overigens herinneringen aan Napoleon verbonden waren. Herinneringen die, zoals te Oostende, handig werden uitgebaat. In de *Ancienne Auberge de l'Aigle Impérial*, kon men, mits het betalen van een supplement, slapen in het bed waarin Napoleon de nacht had doorgebracht tijdens een bezoek aan de stad.

Maar de Engelse bedevaarders ontdekten veel meer in onze streken. Zij ontdekten vooreerst de genoegens van de badstad. Reeds in 1813 kende het zeebaden een groot succes te Oostende. Vanaf 1836 werd 'het seizoen' geïnstitutionaliseerd door het oprichten in het stadhuis

van een eerste voorlopige casino als vergaderplaats voor vreemden. Later zal de stad er bewust naar streven een konkurrent te worden voor de Britse badplaats Brighton. Maar de Britten ontdekten nog meer te Oostende, en dat was van essentieel belang ; zij ontdekten dat het leven in onze streken bijzonder goedkoop was. Reeds in 1815 had Sir Walter Scott tijdens een verblijf te Oostende uitgerekend ' dat hij alhier een gans jaar kon leven met de som die hij voor dezelfde periode als belasting in Schotland te betalen had '. Hij was de enige niet. De beweging nam toe, in de hand gewerkt door het aanleggen van de spoorweg Gent-Brugge, en Brugge-Oostende die beide in augustus 1838 werden ingehuldigd, en de nieuwe mailboatverbinding Oostende-Dover waarmee in 1846 werd gestart.

Toch zou het vooral Brugge zijn dat het geliefde verblijfsoord werd voor Britse renteniers, oud-militairen en oud-kolonialen, maar ook naaisters en herbergiers enz. In de bevolkingsregisters van Brugge hebben wij duizenden namen genoteerd van Britten die in de stad verbleven vanaf 1830. De enen verblijven hier slechts een maand of enkele maanden en reizen dan door naar Brussel of Oostende, anderen slijten hier hun laatste levendagen in de stilte van de dode stad, weer anderen verblijven hier tot zij zoveel schulden hebben gemaakt dat zij moeielikheden krijgen en dan spoorloos verdwijnen om elders hetzelfde procédé opnieuw te beginnen (spreekt men niet

in het Frans van 'filer à l'anglaise' ?), en tenslotte zijn er die hier wortel schieten en wier afstammelingen thans helemaal opgenomen zijn in de bevolking. Onder dezen treft men namen aan — zoals de Chantrell's of de Galwey's — die een aanzienlijke plaats bekleedden in het economische leven van de stad. Wat hen aantrekt is zeker het goedkope leven. De meeste van deze Britten leven hier boven hun stand, zij wonen samen in bepaalde stadskwartieren, soms meerdere families in één huis, en leven van hun renten zonder te werken.

Het is vooral op het gebied van de kunst dat de 'Brugse Britten' in het geheugen gebleven zijn, met namen zoals de architecten King en Pugin, James Weale, de grondlegger van de studie van onze Vlaamse Primitieven, en later de schilder Brangwyn. Ook op het religieuze vlak ontstaan tussen Engeland en het bisdom Brugge zeer nauwe betrekkingen, ingevolge het rooms-katolieke *Renewal* in Engeland. Het moge volstaan te herinneren aan de sectie voor Engelse studenten aan het Klein Seminarie te Roeselare, het kortstondig Anglo-Belgisch Kollege en vooral het Engels Seminarie door John Sutton in 1859 te Brugge gesticht, en waaraan de naam van Guido Gezelle verbonden blijft; maar ook aan de tientallen Westvlaamse priesters die onder het impuls van de bisschoppen Malou en Faict in Engeland hun ambt gingen uitoefenen, en de vele kontakten die figuren als kardinaal Wiseman en Manning in West-Vlaanderen hadden.

Deze intense religieuze betrekkingen gaven aanleiding tot een bijzondere bloei van de Brugse religieuze kunstnijverheid. Het is iets dat men thans helemaal vergeten is, maar tot na de Eerste Wereldoorlog hebben enkele Brugse kunstateliers (Grossé, Beyaert, De Wispelaere, Rousseau) tonnen neogotische kruiswegen, altaren, beelden en gewaden naar Groot-Brittannië uitgevoerd. Brugse werklieden hebben honderden Britse kerken in neogotische stijl herschilderd, en soms ontdekten zij tot hun verrassing dat de pastoor een Vlaming was.

De betekenis van de Britse kolonie te Brugge voor het economische leven van deze stad is niet te onderschatten. Zij vormen in het dode en arme Brugge een aanleiding tot een eerste vorm van nieuwe economie: de toeristische economie. Voor hen worden het stadspark en

de vestingen omgebouwd en aangelegd als 'jardins anglais'. Zij hebben een eigen teater, eigen winkels, eigen scholen en een weeshuis. De rijksten onder hen doen schenkingen aan kerken en liefdadige instellingen. Toch integreren zij zich niet in de Brugse gemeenschap, ofschoon er van hen misschien toch een politieke invloed uitging.

De jonge Belgische handelsvloot is nagenoeg helemaal in handen van vreemde — hoofdzakelijk Britse — kapi-teins. Het jonge Belgische leger wordt, — na de katastrofe van 1831 — helemaal hervormd en opgeleid door hoofdzakelijk Britse officieren. Maar ook en vooral de jonge Belgische industrie is voor een groot deel afhankelijk van Britse technici. Het is een Britse compagnie die de spoorweg aanlegt van Brugge naar Kortrijk, Ieper en Poperinge tijdens de grote crisis van 1845-1848. De waarheid verplicht ons hieraan toe te voegen dat deze spoorweg door de dagloners omgedoopt werd tot 'drogen brood ijzerenweg', terwille van het geringe loon dat zij ontvingen: één brood per werkdag.

Het centrum van de vlasnijverheid, Kortrijk, dat precies zoveel te lijden had van de Engelse concurrentie ingevolge de mechanisering, ontsnapte evenmin aan de Britse invloed. Reeds in 1823 stichtte de Kortrijkenaar Romain Denys een fabriek voor het weven van vlaspluizen volgens een brevet dat de Schot James Smith had ingevoerd. Tijdens de crisis in de vlasnijverheid zal men zeer langzaam de Engelse en Franse methodes overnemen voor het mechanisch spinnen en weven.

De economische geschiedenis van de betrekkingen tussen Groot-Brittannië en België tijdens de XIXe eeuw is nog een braakliggend gebied. Alleen fragmentaire gegevens zijn ons bekend. Zij laten toe te vermoeden dat de Britse inbreng in de economie van ons land van bij de aanvang, en onder het impuls van Koning Leopold I en zijn raadgevers, aanzienlijk was, veelzijdig en continu. En dat het mede daaraan te danken is dat België zich in een minimum aantal jaren opgewerkt heeft tot één van de voornaamste geïndustrialiseerde landen van Europa, dat met succes over gans de wereld mededong met zijn machtige bureaus, voor het inplanten van nieuwe en moderne industrieën.